

вивчення і корекції, насамперед у матеріальному забезпеченні вчителя, соціальному захисті, розширенні його професійних можливостей, стимулюванні творчих педагогів. Така корекція можлива і завдяки зусиллям учителів: позбавитися безпечності допоможе евристична бесіда; тренінги дозволять уникати конфліктів, покращити стосунки в сім'ї, що само по собі позитивно вплине на здоров'я.

Становище освітян є віддзеркаленням становища суспільства, і тому потребує вдосконалення не лише через особистий ріст чи адміністративні впливи, але насамперед через суспільні реформації. Історичний порівняльний професійний портрет українського вчителя містить у собі усі прогресивні риси, які зроблять сучасний професійний портрет вчителя української школи гідним наслідування. Високий освітній рівень та гуманістичний підхід, творча самореалізація педагога повинні стати візитною карткою українського суспільства та гарантом його майбутнього благополуччя на світовій арені.

Список використаних джерел

1. Антология педагогической мысли Украинской ССР. Сост. Калениченко Н. П. - М.: Педагогика, 1988. - 640 с.
2. Бех І. Особистісно-зорієнтоване виховання: шляхи реалізації // Рідна школа. - № 1. - 2000. - С. 10-13.
3. Вчителька музики споювала учнів на вечірках і займалася сексом з ними [Електронний ресурс] // ТСН - 19 вересня 2013. - Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/vchitelka-muziki-spojuvala-uchniv-na-vechirkah-i-zaymalasya-seksom-z-nimi-312064.html>
4. Вчителька питала 6-класників, хто незайманий, і пропонувала їм секс [Електронний ресурс] // ТСН - 6 листопада 2013. - Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/vchitelka-pitala-6-klasnikov-hto-nezaymaniy-i-proponuvala-yim-seks-319030.html>
5. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. - М.: Педагогика, 1989. - 416 с.
6. Литвак М.Е. "Психологический вампиризм". - Ростов н/Д.: Изд-во "Феникс", 1997. - 416 с.
7. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР с древнейших времен до конца XVII в. / Отв. Ред. Э. Д. Днепров. - М.: Педагогика, 1989. - 480 с.
8. Самотый Т. Второклассница рассказала, как и за что ее укусила учительница [Електронний ресурс] / Самотый Татьяна // Сегодня - 14 ноября 2013. - Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/regions/lvov/vtoroklassnica-rasskazala-kak-i-za-cto-ee-ukusila-uchitelnica--475239.html>
9. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. - К.: Радянська школа, 1985. - 312 с.
10. У Миколаєві директорка школи побила п'ятикласницю [Електронний ресурс] // Укрінформ - 23 квітня 2013. - Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/u_mikolae_vi_direktorka_shkoli_pobila_pyatiklasnitsyu_1820716
11. Школяр стрибнув з 30-го поверху, бо йому наказала вчителька [Електронний ресурс] // ТСН - 1 листопада 2013. - Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/shkolyar-sribnuv-z-30-go-poverhu-bo-yomu-nakazala-vchitelka-318349.html>

Yurchak L.

FEATURES TO THE PROFESSIONAL PORTRAIT AND TYPICAL DEVIATIONS OF TEACHERS

The publication focuses on the personality and public aspects of the professional teacher's portrait, analyses public requirements to the teacher, internal contradictions and objectively conditioned deviations of teachers, and outlines the ways of their professional harmonization. The article is based on the results of the questionnaire.

Key words: teacher professional portrait, public requirements and contradictions to the teacher, education, example of teachers deviations, globalization.

УДК 37.091.12:504+378.147.091.33-027.22

Аліна Слюта

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Постановка проблеми. Процес і результат використання суспільного досвіду наступними поколіннями, що є суттю освіти людства, характеризується кількома категоріями, серед яких знання посідають чи не найважливіше місце. Питання їх формування на необхідному рівні завжди є

актуальним, адже особливо професійна підготовка майбутнього фахівця-еколога повністю зорієнтована на вимоги ринку праці. Особливим чином це стосується екологічних знань, оновлення яких відбувається особливо швидко в період проходження студентами виробничої практики.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз літератури з філософії, педагогіки, психології, екології вказує на те, що теоретичним підґрунтям розв'язання низки дослідницьких завдань щодо формування професійних вмінь майбутніх фахівців-екологів в процесі виробничої практики на основі знань, отриманих в процесі навчання, є актуальною науково-педагогічною проблемою, а саме: теоретичні основи здійснення виробничої практики представлено в монографічних виданнях та методичних посібниках українських і російських учених С.Я. Батишева, Р.Г. Гуревич, Н.Г. Ничкало [6] та ін.; організаційно-методичні питання щодо проведення виробничої практики відображено у працях С.М. Мамрич, Е.М. Помиткін, О.К. Белова та ін.; діяльність майстра виробничого навчання у ході практичного навчання аналізувалась Р.Г. Гуревичем, Л.М. Дунцем та ін; виховання студентів під час професійно-практичної підготовки частково висвітлено в працях С.Т. Золотухіної, Ф.А. Каримова М.М. Фіцули та ін.

Метою статті є з'ясування напрямів дослідження екологічних знань та ступеня їх розробленості відповідно підготовці майбутніх фахівців-екологів.

Виклад основного матеріалу. У словникових визначеннях поняття "знання" звертається увага на процесуальні чи результативні компоненти пізнавальної діяльності: форма існування й систематизації результатів пізнавальної діяльності людини; сукупність відомостей у якій-небудь галузі; засвоєні або пізнані індивідом вербальні, символічні або операційні (маніпулятивні) відомості, довільно відтворені індивідом у своєму мовленні або діях.

У психологічному аспекті визначення поняття "знання", крім зазначених раніше компонентів пізнавальної діяльності, передбачають наявність таких складових: специфічна діяльність; вони не можуть бути ні засвоєні, ні збережені поза діями тих, кого навчають; разом із навичками та вміннями забезпечують правильне відбиття в уявленнях та мисленні світу, законів природи та суспільства, взаємовідношень людей, місця особи в суспільстві, її поведінки. Професійні знання визначаються психологами як результат пізнання студентом наукових основ, фактів, явищ професійної діяльності, їх зв'язків, властивостей та відношень.

У педагогічних визначеннях поняття "знання" не тільки зазначаються складові знань, а і їхня роль у теоретичній та практичній діяльності людини: розуміння, збереження в пам'яті та вміння відтворювати і використовувати факти науки, поняття, правила, закони, теорії; факти, відомості, наукові закони, теорії, поняття, системно закріплені у свідомості людини [4, с. 238]; це категорія, що відбиває зв'язок між пізнавальною й практичною діяльністю людини; знання варто розглядати як систему понять про предмети і явища, засвоєні в результаті сприйняття, аналітико-синтетичного мислення, запам'ятовування і практичної діяльності; перевірений практикою результат пізнання дійсності, правильне відображення її в мисленні людини [1, с. 103; 2].

Отже, знання – це ідеальне утворення, що відбиває навколишню дійсність у всіх доступних вимірах, а також розумові процеси та властивості самої людини.

Неодноразове застосування знань, що має позитивний результат, утворює категорію умінь. Уміння – це володіння способами (прийомами, діями) застосування засвоєних знань на практиці. Навички передбачають наявність умінь і утворюються з них шляхом незмінного багаторазового здійснення певних дій, поки не будуть характеризуватися підсвідомою регуляцією. Навичка – автоматизоване виконання операції, що не вимагає постійного контролю свідомості. Між вміннями та навичками, залежно від напрямку та предмета дослідження конкретного автора, можуть встановлюватися такі типи відношень: уміння – це навичка в якій-небудь справі, досвід; навичка – доведене до автоматизму уміння; уміння передбачають використання здобутих знань і навичок; навички формуються та застосовуються в однакових умовах, а уміння – в нових; уміння формуються на базі декількох навичок.

На нашу думку, уміння та навички стосуються тільки дієвого компонента людини, а знання – будь-чого, що відноситься до людини або навколишньої дійсності; знання вказують на дію, а уміння та навички її характеризують з боку якості виконання, часу, умов та інших факторів; знання формуються раніше за уміння та навички у практичній або теоретичній дії та є відомостями про будь-які деталі цієї дії й не тільки (виникнення, роль, вимоги, послідовність, якість тощо); формування знань у навчанні відбувається на всіх етапах пізнавальної діяльності (під час знайомства з об'єктом, планування та організації певних дій з ним, здійснення впливу на об'єкт, контролю та корегування дій); знання перевіряються в дії як уміння та навички тільки за власними критеріями.

Аналіз наукових праць показує, що однозначної та чіткої класифікації знань не існує. Так, видами знань називаються: 1) основні терміни і поняття, факти щоденної дійсності та наукові факти; основні закони науки, теорії, знання про способи діяльності, оцінні знання [4, с. 90]; 2) знання про систему відомостей, накопичених людством; знання про досвід здійснення способів діяльності [3, с. 105]; 3) теоретичні знання (поняття, системи понять, теорії, гіпотези, закони і методи науки) і фактичні знання, одиничні поняття (знаки, цифри, букви, назви, події) [4, с. 239]. У той же час, поняття, терміни, факти, символи, судження; тенденції, властивості, теорії, критерії, закони; правила, принципи, норми, методи, процеси, алгоритми, засоби називаються елементами бази знань; поняття, судження, умовиводи, концепції, теорії називаються способами вираження знань або формами їх засвоєння [3, с. 105].

В екологічних науках до раніше наведених компонентів знань додаються правила, норми, принципи, властивості, засоби, критерії, символи, описи, класифікації та фактори. У результаті аналізу програм виробничих практик щодо підготовки фахівців-екологів нами встановлені найбільш розповсюджені компоненти економічних знань. Їхня характеристика і приклади реалізації в екологічній галузі подано у табл. 1.

Таблиця 1

Основні компоненти екологічних знань

Компоненти екологічних знань	Приклади компонентів екологічних знань
Поняття	"Екологія", "екологічний аудит", "екологічний норматив", "екологічна експертиза", "стандартизація", "сертифікація", "екосистема" та ін.
Судження	"Чим більша розмаїтість біоценозу, тим більша екологічна стійкість екосистеми", "домішки горючих речовин, що містяться у стічних водах, не повинні утворювати вибухонебезпечних сумішей в каналізаційних мережах" тощо
Умовивід	"Ліміт скиду стічної води до водного об'єкта є: обсяг стічної води, що відводиться до водного об'єкта, встановлений для певного водокористувача, виходячи з норми водовідведення і стану водного об'єкта. Визначити ліміт скиду стічної води для підприємства. Отже, враховуватимуться норми водовідведення, стан водного об'єкта, та особливості водокористувача" тощо.
Термін	У цьому випадку назви понять і формулювання термінів будуть збігатися.
Концепція	Концепція розвитку екологічного права, аудиту та інше.
Факт	"Затверджено Положення про екологічний контроль у пунктах пропуску через державний контроль та в зоні діяльності регіональних митниць" тощо.
Теорія	Теорія екологічних систем, метаболічна теорія екології та ін.
Тенденція	Тенденція розвитку біотичних угруповань.
Метод	До методів теоретичного дослідження відносяться: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та ін. До емпіричних (практичних) методів належать опитування, бесіди, анкетування, експеримент тощо.
Алгоритм	Алгоритми розподілу плати за водокористування, розрахування ГДК, оцінки рівня екологічної небезпеки акваторій чи територій
Принцип	Принципи екологічної стійкості, екологічно-конкурентного виключення тощо.
Закон	Закон мінімуму, закон толерантності, закон піраміди енергії, закон екологічної кореляції тощо.
Процес	Трудовий процес передбачає певну систему дій екологів щодо: застосування екологічних основ заснування, функціонування й розвитку підприємства та його окремих підрозділів (реалізація екологічної складової); раціональної організації педагогічної праці, вирішення питань взаємодії з навколишнім середовищем, реалізація знань екологічної складової в певній установі чи організації
Правило	Правило заміщення екологічних умов, правило внутрішнього протиріччя, правило взаємоприспосованості тощо.
Символи	Індекси у формулах, коефіцієнти.
Оцінка	Оціночні екологічні знання характеризують норми ставлення особистості до тих чи інших екологічних об'єктів, їх значення в тій чи іншій системі об'єктів. Формування таких знань повинне бути, по-перше, самоціллю і вони мають виступати як один із основних результатів підготовки, а по-друге, вони мають собою забезпечувати і певний додатковий результат, відіграючи роль інструментарію, за допомогою якого можливе свідоме, відповідальне ставлення студентів до майбутньої професійної

Компоненти екологічних знань	Приклади компонентів екологічних знань
	діяльності.
Властивість	Властивості виокремлюються щодо кожного предмету, процесу, явища в екологічному матеріалі і дозволяють якнайбільш повно їх зрозуміти.
Засіб	Екологічні знання, нормативні акти, вимірковальна техніка, комп'ютерна техніка, системи ПС тощо.
Критерії	Показники екологічної діяльності.
Класифікація	Класифікація екосистем, класифікація рівнів небезпеки та класів речовин.
Опис	Екологічна стратегія, відкрита система тощо.
Фактор	Екологічні фактори, що впливають на стан навколишнього природного середовища.

Процес формування знань, на нашу думку, необхідно розглядати у сукупності етапів, які, змінюючи один одного, приводять до привласнення людиною суспільного досвіду у вигляді знань; рівнів, перехід на кожний наступний, який вказує на кращу обізнаність людини в певних питаннях і можливість виконувати більш складну діяльність; методів, засобів і форм організації та здійснення взаємодії викладача й студента; показників і критеріїв засвоєння знань, за допомогою яких перевіряється їх наявність і встановлюється відповідність необхідним вимогам.

Для здобуття знань студентами пропонуються такі етапи засвоєння: 1) сприйняття (закономірності сприйняття під час навчання: підготовка студентів до спостереження (через чітку постановку завдання, визначення послідовності спостереження, актуалізація досвіду дитини); сприйняття об'єктів полегшується, якщо вони розташовуються чітко продуманій системі, що вимагає мінімуму зусиль від людини; активна розумова діяльність у процесі спостереження приводить до більш повного сприйняття; легше спостерігати одиничні відмінності серед багатьох рис подібності, ніж навпаки; варто враховувати багатоканальність сприйняття в навчальній групі); 2) осмислення знань (аналіз, синтез, узагальнення); у ході осмислення відбувається розуміння, тобто усвідомлення різних залежностей зв'язків досліджуваного об'єкта з іншими; 3) запам'ятовування знань (урахування закономірностей запам'ятовування: дії запам'ятовуються краще, ніж думки; серед дій краще запам'ятовуються ті, які пов'язані з подоланням перешкод, у тому числі й самі перешкоди; кращому запам'ятовуванню сприяють різні способи "упакування" інформації; головну роль у запам'ятовуванні відіграють асоціації, але вони повинні бути не локальними, а включеними до більш широкої системи знань і діяльності; для міцного запам'ятовування необхідним є повторення); 4) застосування знань пов'язане із залученням студентів до пояснення різних явищ реальної дійсності, виконання завдань, переносу знань у різні галузі; застосування знань може здійснюватися у знайомій ситуації, незмінній та новій ситуації; 5) узагальнення знань (види: первинне (здійснюється під час сприйняття, у результаті створюється загальне уявлення про предмет); локальне (понятійне), пов'язане з виявленням внутрішньої сутності досліджуваного об'єкта; у результаті відбувається засвоєння окремих понять; тематичне, результатом якого є засвоєння системи понять; підсумкове – засвоєння системи понять за курсом); 6) систематизація знань, яка здійснюється на основі введення частини до цілого[5,6].

Така стратегія навчання сприятиме формуванню професійних умінь майбутніх фахівців-екологів в процесі проходження ними виробничої практики.

Висновки. Таким чином, логічно сформовані знання проявляються в ході виробничої практики, виокремлення суттєвого, порівняння, доведення певних положень, встановлення зв'язків між предметами, оперування поняттями, отримання висновків і узагальнення, оцінювання вивчених фактів та подій. Виходячи з цього, формування екологічних знань має забезпечити оволодіння певною сукупністю умінь відповідної розумової діяльності, до їх числа належать: уміння оперувати екологічними поняттями, з'ясовувати ознаки цих понять; уміння орієнтуватися в екологічних питаннях, пояснювати сутність екологічних процесів та явищ; уміння науково оцінювати суспільно-екологічні явища – виявляти їх протиріччя, простежувати зв'язок і вплив між продуктивними силами й виробничими відносинами, встановлювати причини згіршення чи покращення екологічних умов; уміння аналізувати й узагальнювати матеріал з екологічних питань та ін.